Armoriale transilvănene din epoca lui Sigismund de Luxemburg*

WEISZ SZIDÓNIA
Biblioteca Judeţeană Mureş

Abstract

Grants of Arms Issued by Sigismund of Luxemburg for Transylvanians

The aim of this paper is to present those ten grants of arms that were given for Transylvanians, during the reign of Sigismund of Luxemburg, king of Hungary, focusing on the analysis of the standard and individual elements included in the charter. Also of great importance are the questions of what kind of information one can get from the study of this source type, and to what extent this information helps historians to reconstruct careers and biographies? Is there a general pattern in the structure and the ideas presented? What are the similarities and differences among the studied examples?

Besides demonstrating what information one can expect to derive from the study of this source type, even this limited sample of ten charters can show how the contents and purpose of this special kind of document determined the use of the standard elements of charters. Those parts which reflected royal power and even self-fashioning were always present with a pompous, but fairly standardized terminology: the salutatio, the arenga, and the special clause, on enhancing the fidelity of the grantees by this manifestation of royal grace. Furthermore, the individual elements refering to the grantee's deeds and the members of the family included in the grant, as well as a high-level depiction of the coat of arms before the text, the phrases on royal grace set the solemn and elevated tone of these documents. Sigismund and his chancery did not miss the opportunity to declare his power and glory while „radiating it out" onto his faithful subjects. It is conspicuous how consistent the use of the standard elements was for the almost 30 years comprised in this sample.

Keywords: *grants of arms, Sigismund of Luxemburg, Transylvania, charters, royal power.*

BDD-A19400 © 2008 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:03:46 UTC)

„A claro lumine throni cesaree aut regie maiestatis velud e sole radii nobilitates legittimo jure procedunt et omnium nobilitatum insignia ab imperatoria seu regia maiestate sic dependent, quod non sit dare alicuius generositatis insigne quod a gremio non proveniat cesaree aut regie claritatis.”[1]

Pe parcursul celor cincizeci de ani de domnie, Sigismund de Luxemburg, regele Ungariei, a emis 97 de armoriale supuşilor lui fideli.[2] Numărul mare de blazoane noi poate fi explicat prin dorinţa regelui de a-i răsplăti pe oamenii lui, această donaţie fiind foarte practică din punct de vedere material, iar pe de altă parte, şi donatarii au realizat faptul că un blazon le poate înălţa statutul lor social. Din acest număr de 97 de diplome, 10 au fost acordate pentru persoane (nobili şi ne-nobili) care erau din Transilvania sau care au avut domenii în această provincie.[3]

Acest studiu îşi propune o analiză a semnelor distinctive interne ale armorialelor, şi anume, a structurii şi a textului. Întrebările care vor fi lansate sunt următoarele: Ce este un armorial? Ce fel de informaţii putem afla din el? Pentru ce fel de cercetări pot fi folosite aceste diplome? Cum arată structura internă? În ce măsură pot istoricii să reconstituie biografii şi cariere individuale pe baza armorialelor, dacă formulele întâlnite sunt semne ale puterii regale? Există un model general în structura diplomelor şi a ideilor prezentate în ele? Care sunt asemănările şi diferenţele între exemplele studiate?

---

[*] Acest studiu se bazează pe primul capitol - ***The Grants of Arms*** - al lucrării mele de masterat, susţinută în iunie 2007 la Central European University, Budapesta, Ungaria. Pentru o variantă prescurtată a acestei lucrări, vezi Weisz Szidónia, ***Price of Fidelity. Donations of Coats of Arms for Nobles from Transylvania during the Reign of Sigismund of Luxemburg***, în ***Between Worlds, III, Sigismund of Luxemburg and his Time*** (***Melanges d'Histoire Generale***, Nouvelle Serie, I, 3), editor Florina Ciure, Alexandru Simon, Cluj-Napoca, I.D.C. Press, 2008 (în curs de publicare).

[1] Armorialul familiei Hótvafői, MOL DL 50514.

[2] Acestă cifră cuprinde numai acele documente despre existenţa cărora avem informaţii sigure. Însă, este posibil să fi fost emise mai multe armoriale, dintre care unele s-au pierdut de-a lungul secolelor sau aşteaptă să fie descoperite în arhive.

[3] Pentru prezentarea criteriilor pe baza cărora i-am identificat pe aceşti nobili ca transilvăneni, pentru o scurtă biografie a lor şi pentru descrierea blazonului primit, vezi Weisz Szidónia, ***op. cit.***, manuscris.

BDD-A19400 © 2008 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:03:46 UTC)

Următoarele familii transilvănene au primit un armorial de la Sigismund de Luxemburg:

- Mecsenicei Garázda şi Szilágyi
- Somkeréki (MOL DL 104.871)
- Tamásfalvi (MOL DL 50.513)
- Hótvafői (MOL DL 50.514)
- Farnasi (MOL DL 98.477)
- Mindszenti (MOL DF 281415, fol. 274b-275a)
- Suki
- Ábrahámfalvi (MOL DL 13.509)
- Paczali Peres (MOL DL 69.451)
- Aszúvölgyi (MOL DL 50.528)

Textul complet a patru armoriale dintre cele zece analizate în cadrul acestui studiu (Mecsenicei Garázda, Somkeréki, Hótvafői şi Suki) a fost publicat în jurnalul ***Turul***; în celelalte şase cazuri, au fost consultate diplomele originale sau copiile lor. Opt armoriale au supravieţuit în forma originală, armorialul Mindszenti a fost transcris în stilionariul Werbőczy, iar cel acordat familiilor Mecseniczei Garázda şi Szilágyi a dispărut în timpul celui de-al doilea război mondial.

Armorialele - ca tipuri de documente şi importanţa lor

Armorialele au fost emise de către cancelaria regală, în formă de privilegii regale. Având un aspect îngrijit, însoţit de un sigiliu atârnat, un privilegiu regal conţinea dispoziţii juridice cu caracter definitiv.[4] Astfel, în cazul de faţă, rolul acestor documente era de a oferi o bază legală pentru donaţia regală şi de a-i îndreptăţi pe donatari să folosească blazonul.[5]

Armorialele reprezintă produsul muncii mai multor persoane, şi anume scribii, care au scris textul diplomei, şi iluminatorii, care au decorat-o cu imaginea potrivită. Din păcate însă, identitatea niciunuia dintre aceşti oameni nu ne este cunoscută; singura informaţie exactă pe

[4] Francisc Páll, ***Diplomatica latină din Transilvania medievală***, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2005.

[5] Bartolus de Sassoferrato, primul care discută despre aspectele legale ale heraldicii, arată încă din secolul al XIV-lea că un blazon poate fi ales liber de către persoana care îl foloseşte, însă cel acordat de rege este mai valoros. Bartolus de Sassoferrato, ***Tractus de Insigniis et Armis***, http://www.heraldica.org/topics/bartolo.htm

BDD-A19400 © 2008 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:03:46 UTC)

care o deţinem este că erau în slujba cancelariei regale. În cazul iluminatorilor se pot pot găsi urme asupra originii sau apartenenţei lor la un anumit atelier, dacă stilul lor este comparat cu codicele, diplomele sau miniaturile de origine cunoscută.[6]

Cu toate că armorialele, ca şi tipuri de documente, sunt utile mai multor domenii de cercetare, până acum în special genealogia şi istoria artei s-au folosit de ele. Principalele cărţi şi studii care se ocupă de genealogie şi de cariere individuale utilizează armorialele, din cauză că aceste diplome conţin informaţii despre familie şi viaţa individului (vezi descrierea activităţilor care au stat la baza donaţiei sau menţionarea celorlalţi donatari, ceea ce ne oferă informaţii preţioase asupra relaţiilor familiale). Interesul faţă de istoria şi originea familiilor nobiliare ale căror descendenţi mai trăiau în secolul al XIX-lea şi care erau adesea în posesia armorialelor vechi, a sprijinit studierea şi publicarea acestor documente.[7]

Din cauza relaţiei lor cu miniaturile, armorialele au fost piese populare pentru cercetătorii istoriei artei. Au existat mai multe încercări de a-i conecta pe decoratorii armorialelor cu iluminatorii de manuscrise, deoarece datarea precisă a armorialelor poate fi de ajutor în încadrarea exactă în timp a diferitelor manuscrise iluminate.[8] Totodată, din cauza

---

[6] Pentru mai multe informaţii vezi Radocsay Dénes, ***Gótikus magyar címereslevelek*** [Armoriale maghiare gotice], în ***Művészettörténeti Értesítő,*** 1957, vol. 6, p. 271-294 sau Jékely Zsombor, ***A Zsigmond-kori magyar arisztokrácia művészeti reprezentációja*** [Reprezentarea artistică a nobilimii maghiare în epoca lui Sigismund de Luxemburg], în ***Sigismundus Rex et Imperator - Művészet és kultúra Luxemburgi Zsigmond korában*** [Sigismundus Rex et Imperator - Artă şi cultură în epoca lui Sigismund de Luxemburg], editor Takács Imre, Budapesta, Szépművészeti Múzeum, 2006.

[7] Un studiul fundamental pentru genealogia maghiară este opera lui Nagy Iván, ***Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal*** [Familii din Ungaria cu steme şi genealogii], Pest, 1857-1868, iar revista ***Turul*** publică rezultatele cercetărilor de heraldică, arhondolgie şi genealogie.

[8] Vezi, de exemplu, Radocsay Dénes, ***op. cit.***; idem, ***Gotische Wappenbilder auf Ungarishen Andelsbriefen***, în ***Acta Historiae Artium***, 1964, vol. 10, p. 57-68; Idem, ***Über einige illuminierte Urkunden***, în ***Acta Historiae Artium***, 1971, vol. 17, p. 31-61; Idem, ***Wiener Wappenbriefe und die letzen Miniatoren von Buda***, în ***Acta Historiae Artium***, 1973, vol. 19, p. 61-73; Wehli Tünde, ***Magyar családok címereslevelei*** [Armorialele familiilor maghiare], în ***Művészet Zsigmond király korában. Katalógus*** [Artele în timpul domniei lui Sigismund de

BDD-A19400 © 2008 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:03:46 UTC)

caracterului lor decorativ, armorialele au fost expuse în cadrul mai multor expoziţii.[9]

Aceste documente reprezintă o bază potrivită pentru cercetările în diplomatică, arhontologie şi istorie socială, cum subliniază Éva Nyulásziné prin studiul ei cel mai recent.[10] Nu neapărat cantitatea informaţiei prezentate (de exemplu, aceste texte pot fi reticente asupra detaliilor care i-ar putea interesa pe cercetători), dar varietatea ei ne permite să folosim aceste diplome în mai multe scopuri, atât ca documente individuale, cât şi ca documente ale unui grup bine-definit.

Structura armorialelor[11]

Aspectul exterior şi structura armorialelor acordate de către regele Sigismund de Luxemburg au devenit constante începând cu anul 1411, odată cu emiterea armorialului lui Jakab Hideghéti (Hettendorfi).[12] Stema

---

Luxemburg. Catalog], editor Marosi Ernő, Budapesta, 1987, p. 383 sau Vajay Szabolcs, Radocsay Dénes, ***Egy Zsigmond-kori címeradomány***, [O donaţie de armorial din timpul lui Sigismund de Luxemburg], în ***Művészettörténeti Értesítő***, 1972, vol. 21, p. 272-278.

[9] De exemplu, expoziţiile organizate de Muzeul de Istorie din Budapesta „*Mária, Mohács özvegye*" (dedicată Mariei, văduva regelui Ludovic al II-lea) din 2005, şi cea din Muzeul de Artă „S*igismundus, Rex et Imperator*," 2006, unde armorialele se numără printre cele mai valoroase obiecte expuse, ca urmare a faptului că epoca ambelor persoane menţionate era bogată în asemenea privilegii. Pentru informaţii asupra armorialelor expuse în cadrul expoziţiilor menţionate anterior, vezi Jékely Zsmombor, ***op. cit.*** sau Mikó Árpád, ***II. Lajos király címereslevelei. Egy speciális heraldikai reprezentációs forma művészettörténeti kérdései a késői Jagelló-korban***" [Armoriale emise de regele Ludovic II. Aspecte artistice asupra unei reprezentări heraldice speciale din perioada Jageloniană târzie], în ***Habsburg Mária, Mohács özvegye***, Budapesta, Történeti Múzeum, 2005, p. 73-87.

[10] Nyulásziné Straub Éva, ***Mohács előtti címereslevelek*** [Armoriale de dinainte de Mohács [1526], în ***Tanulmányok Érszegi Géza hatvanadik születésnapjára*** [Studii pentru a şaizecea zi de naştere a lui Géza Érszegi], editor Almási Tibor, Budapest, MOL, 2005, p. 245-246.

[11] În cadrul acestei analize, vom folosi tipul de structură a diplomelor oferit de Imre Szentpéteri, ***Magyar oklevéltan***, Budapesta, Magyar Történelmi Társulat, 1930, p. 18-20.

[12] Armorialele emise înaintea celui acordat lui Hideghéti sunt diferite, pentru că ori nu conţin o imagine a stemei, ori imaginea este poziţionată în centrul

BDD-A19400 © 2008 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:03:46 UTC)

a fost desenată în colţul superior stâng al diplomei, imaginea fiind îndreptată spre stânga. Poziţia imaginii, aşa cum a fost evidenţiată de mai mulţi istorici,[13] diferă de armorialele imperiale, unde a fost inserată în mijlocul diplomei, fiind înconjurat de text. Sigismund nu a semnat niciuna din aceste diplome, această practică fiind folosită numai după 1526, când toate armorialele au fost însoţite de semnătura autorităţii emitente.[14]

Fig. 1. *Armorialul familiei Somkeréki, MOL DL 104871, fotografiat de Czikkelyné Nagy Erika*

În ciuda elementelor specifice care unesc armorialele într-un bine-definit grup de diplome, nu s-a scris un studiu general asupra caracteristicilor lor interne. Există mai multe cărţi de diplomatică,[15] însă niciuna nu acordă atenţie specială armorialelor, menţionându-le numai

diplomei, fiind înconjurată de text; ex. armorialul familiei Tétényi, MOL DL, 64.122.

[13] Radocsay Dénes, ***op. cit.***, p. 272 şi Jékely Zsombor, ***op. cit.***, p. 298.

[14] Nyulásziné Straub Éva, ***Címereslevelek jegyzéke***, Budapesta, MOL, 2000, p. 6.

[15] Vezi, de exemplu, ***Charters and the Use of the Written Word in Medieval Society***, editor Karl Heidecker, Brepols, Turnhout, 2000; Olivier Guyotjeannin, Jacques Pycke, Benoit-Michel Tock, ***Diplomatique médiévale***, Brepols, Turnhout, 1993; Solymosi László, ***Oklevéltan*** [Diplomatică], în ***A történelem segédtudományai*** [Ştiinţele auxiliare ale istoriei], Budapesta, Pannonica - Osiris, 1998, p. 176-193.

BDD-A19400 © 2008 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:03:46 UTC)

printre celelalte produse ale cancelariei regale. De aceea, ar fi interesant să analizăm cum au fost adaptate diferitele elemente standarde ale diplomelor medievale pentru a corespunde nevoilor tematice şi de reprezentare din armoriale. Armorialele respectă (cu anumite diferenţe) structura tradiţională a diplomelor medievale. Astfel, documentele sunt compuse din trei părţi majore - *protocol*, *context* şi *eschatocol* -, fiecare dintre acestea având la rândul lor mai multe secţiuni.

Protocolul (partea introductivă a diplomei) - este în majoritatea cazurilor studiate destul de lung şi detaliat. Chiar dacă *invocaţia*[16] lipseşte, celelalte componente ale protocolului (*intitulaţia*, *inscripţia*, şi *salutaţia*) ne oferă informaţii importante despre relaţia dintre emitent şi beneficiar.

Întrucât concesionarea armorialelor era o prerogativă regală în Ungaria, autoritatea emitentă a fost Sigismund de Luxemburg. Pronumele „*Nos*" apare rar, în majoritatea cazurilor intitulaţia începând direct cu numele regelui Sigismund, urmată de expresia „*dei gratia.*" Titulatura regală variază în funcţie de momentul emiterii diplomei.[17]

Următorul fragment este numit *inscriptio,* şi anume, definirea adresantului diplomei. Pe lângă o formulare generală neutră, folosită în majoritatea exemplelor („*omnibus Christi fidelibus tam presentibus quam futuris presentium notitiam habituris"*), alte câteva expresii sunt utilizate. În pofida faptului că persoana a doua (singular sau plural) se folosea în special la mandate, rapoarte, jurăminte etc.,[18] şi nu la privilegii, întâlnim cazuri când beneficiarul armorialului este specificat direct. De exemplu, „*Tibi fideli nostro nobili Benedicto"* (armorialul Aszúvölgyi), „*nobili Anthonio...*

[16] Invocaţia (*In nomine sancte trinitatis et individue unitatis*) dispare din actele regale începând cu domnia lui Ştefan V. Vezi F. Páll, ***op. cit.***, p. 138.

[17] De exemplu, în cazul armorialelor Somkeréki, Tamásfalvi, Hótvafői, Mindszenti şi Suki, intitulaţia e ***Sigismundus Dei gratia Romanorum rex semper Augustus ac Hungarie, Dalmatiae, Croatiae etc. Rex***, pe când în momentul emiterii armorialelor Paczali Peres, Aszúvölgyi şi Ábrahámfalvi Sigismund era deja împărat roman şi rege al Boemiei, de aceea intitulaţia era următoarea: „*Sigismundus dei gratia Romanorum imperator semper augustus ac Hungarie, Bohemie Dalmatie Croatie etc rex.*" Intitulaţia din armorialul Mecsenicei Garázda e cea mai complexă: „*Sigismundus dei gratia Hungarie, Dalmatie, Croatie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Cumanie, Bulgarieque rex ac marchio Brandemburgensis, sacri Romani imperii archicamerarius, necnon Bohemie et Lucemburgensis heres.*"

[18] F. Páll, ***op. cit.***, p.136.

BDD-A19400 © 2008 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:03:46 UTC)

nostro et sacri imperii fideli dilecto" (armorialul Somkeréki), sau „...*nobili Anthonio... familiari nostro continuo commensali ac sacri imperii fideli dilecto"* (armorialul Mindszenti).

Salutaţia este aproape identică în toate cazurile: „*salutem in eo qui dat regibus regnare et victoriose triumphare*." Aceeaşi idee - cu mici schimbări - apare şi în armorialul Hótvafői („*salutem in eo, per quem reges regnant, et principes victoriose triumphant"*) şi în cel oferit familiei Aszúvölgyi („*Salutem gratiamque nostram et omne bonum"*). Aceasta, în comparaţie cu mai des folosita „*salutem in omnium salvatore,"* sau alte formule similare, este mai ostentativă, şi prefigurează expresia puterii şi indulgenţei regale din contex. Numai câteva dintre acele armoriale care au un *inscriptio* mai personal folosesc formula mai puţin elevată „*gratiam regiam et omne bonum*."

Următoarea unitate mare este **contextul**, care conţine actul legal sau dispoziţia cuprinsă în document. Se construieşte din *arenga*, *promulgaţia*, *naraţia*, *dispoziţia, sancţiunea* şi *coroboraţia*.

Arenga - o parte destul de schematică - are rolul de a justifica dispoziţia diplomei printr-o afirmaţie elocventă generală. Prin folosirea elementelor puternice de propagandă, se accentuează ideea că regele sau împăratul este cel care are dreptul exclusiv de a acorda un asemenea privilegiu, iar statutul nobiliar, împreună cu simbolurile lui, depinde de favoarea regală şi radiază din aceasta, la fel cum lumina radiază din soare.[19] Lungimea şi elaborarea diferă la fiecare arenga; de obicei, depinde de bogăţia donatarului şi de poziţia sa în ierarhia curţii regale. În conformitate cu acestea, arenga din armorialul Hótvafői e cea mai lungă, deoarece Tamás Hótvafői a fost *vicethavernicus* al reginei Barbara.

Promulgaţia („*ad universorum notitiam harum serie volumes pervenire..."*) este destul de generală, şi nu diferă de cele folosite în alte diplome contemporane, această formulă fiind folosită încă din secolul al XIII-lea.[20] Scopul ei era de a face cunoscută tuturor celor interesaţi decizia cuprinsă în document.

---

[19] „*A claro lumine throni cesaree aut regie maiestatis velud e sole radii nobilitates legittimo jure procedunt et omnium nobilitatum insignia ab imperatoria seu regia maiestate sic dependent, quod non sit dare alicuius generositatis insigne quod a gremio non proveniat cesaree aut regie claritatis*." Armorialul Ábrahámfalvi, MOL DL 13.509.

[20] F. Páll, ***op.cit.***, p. 158.

BDD-A19400 © 2008 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:03:46 UTC)

Partea următoare este *naraţia*, şi anume, expunerea circumstanţelor care au dus la emiterea documentului. Fiecare armorial menţionează motivul donaţiei; diferenţa constă numai în cantitatea de informaţii prezentate, după cum aceste diplome pot fi reticente în legătură cu faptele nobililor. Pe lângă aşa-zisul „*multiplicia merita*," vitejia donatarilor în diverse campanii militare şi loialitatea manifestată faţă de rege au fost motivele care au contat cel mai mult.

Fapte specifice de vitejie sunt menţionate în mai multe cazuri, cum ar fi, de exemplu, participarea la bătălia de la Nicopole,[21] sau episodul apărării cetăţii Srebrenik, în armorialul Mecsenicei Garázda şi Szilágyi. Alte evenimente „populare" au fost campaniile împotriva veneţienilor şi bosniacilor, amintite în mai multe diplome.

Un alt motiv al donaţiei - cum reiese din armoriale - a fost faptul că unii nobili au solicitat personal acordarea unui blazon. Din cauza frecventelor călătorii în străinătate, alături de regele Sigismund, nobilii maghiari (inclusiv cei transilvăneni), au avut ocazia de a întâlni cavaleri occidentali şi de a observa obiceiurile nobililor din Europa de Vest. Probabil în urma acestei întâlniri a avut loc o schimbare în mentalitatea acestor oameni, ei realizând că a fi în posesia unui blazon dobândit prin donaţie regală sporeşte importanţa statutului lor.

Donaţia propriu-zisă este prezentată în *dispoziţie*, care de obicei începe cu „*Unde nos...*" sau „*Volentes itaque...*," sau cu alte expresii similare. Stema este numită emblema sau simbolul nobilităţii („*arma seu nobilitatis insignia*") şi, în unele cazuri (Tamásfalvi şi Hótvafői), chiar descrie imaginea în detalii.[22] Aici se arată clar care a fost scopul principal

[21] Acest fenomen este foarte interesant, deoarece în cele mai multe cazuri au trecut mulţi ani între participarea la bătălie şi donaţia armorialului. Bătălia de la Nicopole a fost una dintre cele mai mari înfrângeri suferite de armata maghiară în evul mediu; astfel, este de înţeles că persoanele care au participat (şi, bineînţeles, au supravieţuit) în bătălie, s-au folosit de acest prilej pentru a pretinde o răsplată.

[22] „*In qua quidem carta forma clipei campum coloris celestini seu lasurini habentis, et in ius medio forma leopardi coloris aurei ore aperto per modum mordere volentis cum cauda elevata inter pedes anteriores leporem argenteum tenentis apparebat; in sumitate vero clipei... dis... celestini... ab extra, ab intra vero argentei coloris tamquam fodro seu subductura pereorundem videbatur... ata tamquam vento agitatas aut alias motu forti imopresso dispersas; cassis vero seu galea pro crista seu*

BDD-A19400 © 2008 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:03:46 UTC)

al întregii proceduri de donaţie. Pe lângă a-i răsplăti pe nobili pentru serviciile aduse, regele a vrut să se asigure de servicii şi loialitate şi pentru viitor. De aceea, diplomele specifică faptul că, pe măsură ce donatarii vor simţi iradierea favorului regal, vor servi ţara şi regele pe viitor cu o mai mare fidelitate.[23]

Pe lângă aceste informaţii, dispoziţia mai conţine o listă cu acele persoane (familie şi diferite rude), care au fost împuternicite să beneficieze de blazon, ca urmare a meritelor donatarilor.[24] Includerea rudelor în armoriale poate fi explicată prin faptul că dreptul de a folosi un blazon - ca şi celelalte privilegii acordate nobilimii – nu se referea numai la o singură persoană, ci la toată familia lui,[25] fenomen numit de Erik Fügedi „*solidaritatea clanului*."[26]

Fraţii şi descendenţii legali sunt rudele cele mai des menţionate, uneori cu numele, alteori numai ca şi „*fratribus et heredibus.*" Tatăl donatarilor apare numai în două cazuri, în armorialele Aszúvölgyi şi Hótvafői. Armorialul Suki vorbeşte despre anumiţi „*patrueli et condivisionali fratri suo ipsorumque consanguineis heredibus*," cărora le-a fost permis să folosească blazonul. Sunt menţionaţi, de asemenea, câţiva „*fratres condivisionales*," însă termenul este prea general pentru a putea defini exact care a fost relaţia dintre aceştia şi beneficiarul principal.

O altă categorie de persoane care se menţionează în armoriale sunt seniorii. Faptul că se vorbeşte despre ei înălţa probabil mai mult valoarea şi rangul celor care primeau armorialele. Unii donatari aveau seniori de un

---

nobilitatis clenodio formam leopardi sursum erecti coloris aurei leporem tenentis superius descriptam habebat." Armorialul Hótvafői.

[23] „*...tantoque ampliori studio ad honorem regalis dignitatis eorum inantea solidetur intention quanto se largiori favore regio preventos conspiciunt...*" Armorialul familiei Ábrahámfalvi.

[24] O analiză amănunţită a acestui fenomen poate oferi informaţii interesante referitoare la legăturile de familie ale nobilimii transilvănene.

[25] Potrivit dreptului cutumiar, dacă o persoană - servindu-l pe rege sau pe senior - obţinea o donaţie regală, prin clauza „*per eum*," erau incluşi şi acei membri ai familiei care administrau casa şi moşia comună; astfel, toţi cei care au fost incluşi în diplomă, beneficiau de aceleaşi drepturi, până când domeniile familiei erau împărţite. Werbőczy I., ***Pars I. Titulus*** 43. 109.

[26] Erik Fügedi, ***The Elefánthy. The Hungarian Nobleman and his Kindred,*** Budapest, Central European University Press, 1998, p. 50.

BDD-A19400 © 2008 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:03:46 UTC)

statut impresionant;[27] alţii însă nu aveau un asemenea noroc, aparţinând de nobili mai puţin cunoscuţi.[28] În ciuda acestui fapt, chiar şi un senior mai puţin influent putea interveni pentru obţinerea unui blazon, deoarece acesta era şi în beneficiul regelui.

Un alt aspect care merită studiat este cel referitor la locul şi contextul în care donatarii pot să se folosească de blazoanele dobândite. Această parte - care este un alt element specific armorialelor din perioada lui Sigismund de Luxemburg - este relativ similară în exemplele studiate. Blazonul putea fi folosit de obicei în „*preliis, hastiludiis, torneamentis et in omni exercitio militari*," însă anumitor nobili le-a fost îngăduit în mod expres să folosească blazonul într-un context mai larg, cum ar fi pe steaguri, corturi, sigilii, inele, clădiri etc. - ceea ce nu înseamnă că celorlalţi le-a fost interzis să facă la fel; însă, într-o diplomă solemnă, pentru un beneficiar prestigios, era nevoie de o listă mai lungă. În ciuda caracterului schematic, aceste enumeraţii ne dau o impresie asupra penetrării culturii cavalereşti în viaţa nobilimii maghiare şi transilvănene.[29]

---

[27] De exemplu, Antal Mindszenti a fost *familiaris* regal (chiar dacă provenea dintr-o familie de *iobagiones castri*), Tamás Hótvafői era v*icethavernicus*-ul reginei Barbara, György Tamásfalvi îl servea pe Filippo Scolari, iar Antal Somkeréki a fost vasalul palatinului Miklós Garai.

[28] Este cazul lui Gergely Ábrahámfalvi şi András Paczali Peres, când menţionarea seniorilor (Péter Machalfalvi Reychel, respectiv Ferenc Csáki, amândoi având funcţii în curtea regală) este de mare folos, deoarece ajută la identificarea lor ca transilvăneni. Engel Pál, ***Magyarország világi archontológiája, 1301-1457*** [Arhondologia laică a Ungariei, 1301-1457], Budapesta, MTA TI, 1996.

[29] Pentru o introducere privind răspândirea culturii cavalereşti, vezi Szakács Béla Zsolt, ***Saints of the Knights - Knights of the Saints: Patterns of Patronage at the court of Sigismund***, în ***Sigismund von Luxemburg. Ein Kaiser in Europa: Tagungsband des internationalen historischen und kunsthistorischen Kongress in Luxemburg***, Mainz am Rhein, Philipp von Zabern, 2006, p. 319-330 sau Lővei Pál, ***Uralkodói lovagrendek a középkorban, különös tekintettel Zsigmond Sárkányrendjére*** [Ordinele cavalereşti din evul mediu, cu accent pe Ordinul Dragonului fondată de regele Sigismund], în ***Sigismundus Rex et Imperator - Művészet és kultúra Luxemburgi Zsigmond korában*** [Sigismundus Rex et Imperator - Artă şi cultură în epoca lui Sigismund de Luxemburg], editor Takács Imre, Budapesta, Szépművészeti Múzeum, 2006, p. 251-263.

BDD-A19400 © 2008 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:03:46 UTC)

Sancţiunea (pedeapsa) materială şi/sau spirituală reprezintă partea de final a textului. Dintre cele zece armoriale transilvănene studiate, numai cele acordate lui Antal Somkeréki şi Antal Mindszenti au fost protejate de sancţiune. Armorialul Somkeréki conţine o sancţiune lungă, susţinută de clauza prohibitivă „*nulli ergo* ...”; potrivit acestei părţi, nimeni n-ar trebui să se îndoiască de validitatea donaţiei, altfel, cea mai severă mânie regală îi va pedepsi pe sceptici. Pe lângă furia lui Sigismund, exista şi ameninţarea pedepselor băneşti (*„pena pecuniaria”*). O asemenea sancţiune este folosită în armorialul Mindszenti, unde, cel care sfidează donaţia regală, este obligat să plătească douăzeci de mărci de aur, zece pentru vistieria regală şi zece pentru persoana jignită.[30] Menţionarea celei mai severe mânii contracarează şi, în acelaşi timp, accentuează favoarea regală prezentată în cadrul dispoziţiei.

Validitatea armorialelor este confirmată în *coroboraţie*, unde se menţionează felul sigiliului care însoţeşte diploma. Toate exemplele studiate au fost sigilate cu sigilii diferite, dintre care menţionăm câteva: armorialul Somkeréki a fost sigilat cu „*nostre maiestatis sigilli*,” armorialul Hótvafői - cu „*secreti nostri sigilli minoris*,” armorialul Paczali Peres - cu „*secreto sigillo nostro*,” iar armorialul Aszúvölgyi - cu „*sigillo nostro imperiali*.”[31]

Eschatocolul - numit şi protocol final - este constituit, în general, din *subscrieri*, *dată* şi *aprecaţie*, însă, în cazul armorialelor numai data apare în fiecare document. Întâlnim un singur exemplu de subscrieri, în cadrul armorialelor Mecsenicei Garázda şi Szilágyi, unde o listă lungă de oficiali semnează şi atestă diploma.

Fiecare armorial se sfârşeşte cu *data*, care, prin elementele topografice şi cronologice prezentate, defineşte locul şi momentul emiterii diplomei.[32] Cele zece armoriale transilvănene au fost emise între 1409 şi 1437, şase la Konstanz (în timpul sinodului), şi câte unul în Nürnberg,

[30] „*... indignationem nostram gravissimam et penam viginti marcae aure puri se noverit tociens quociens contra factum fuerit incursurum*...” Armorialul familiei Mindszenti, MOL DF 281415, fol. 274b-275a.

[31] Sigiliile sunt elemente importante ale puterii regale, de aceea un studiu care să includă toate sigiliile folosite pe armorialele din epoca lui Sigismund ar fi folositor în a nuanţa relaţia dintre rege şi supuşii lui.

[32] F. Páll, ***op. cit.***, p . 174.

BDD-A19400 © 2008 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:03:46 UTC)

Milano, şi Praga; în cazul armorialelor Mecsenicei Garázda şi Szilágyi, locul emiterii nu este cunoscut.

După menţionarea locului emiterii diplomei, este definită data propriu-zisă. Datarea se alcătuieşte din două părţi: data calendaristică şi anul domniei.

	Donatari	**Locul emiterii diplomei**	**Data**
1.	Mecsenicei Garázda şi Szilágyi	Necunoscut	24 februarie 1409
2.	Somkeréki	Konstanz	25 ianuarie 1415
3.	Tamásfalvi	Konstanz	19 mai 1415
4.	Hótvafői	Konstanz	23 iunie 1415
5.	Farnasi	Konstanz	4 aprilie 1417
6.	Mindszenti	Konstanz	12 mai 1417
7.	Suki	Konstanz	29 martie 1418
8.	Ábrahámfalvi	Nürnberg	5 aprilie 1431
9.	Paczali Peres	Milano	8 decembrie 1431
10.	Aszúvölgyi	Praga	27 aprilie 1437

Fig. 2. *Locul şi data emiterii armorialelor*

Pe lângă prezentarea structurii interne a armorialelor şi a elementelor specifice care sunt cuprinse în ele, chiar şi acest număr limitat de exemple studiate ne oferă informaţii interesante. Părţile care reflectă puterea regală apar în fiecare diplomă cu o terminologie pompoasă şi destul de standardizată: *salutatio*, *arenga* şi clauza specială despre întărirea fidelităţii donatarilor. Pe lângă elementele individuale care se referă la faptele donatarilor şi la membrii familiilor incluse în donaţie, precum şi imaginea blazonului pictată la începutul textului, frazele despre graţia regală dau tonul solemn şi elevat al acestor documente.

Sigismund şi cancelaria regală n-au pierdut ocazia de a-şi declara puterea şi gloria, în timp ce o „radiau" asupra supuşilor loiali. Este remarcabil cât de consistentă a fost folosirea acestor elemente standard în decursul celor aproape treizeci de ani. Concluziile formulate sunt valabile pentru documentele investigate; însă, pentru a primi o imagine mai nuanţată, toate diplomele existente din epoca lui Sigismund trebuie analizate şi, totodată, comparate cu alte diplome contemporane din alte părţi ale Europei.

BDD-A19400 © 2008 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:03:46 UTC)